

Onderzoek naar welzijn jonge mantelzorgers op de basisschool

Markant heeft onderzoek gedaan naar de kwaliteit van leven van jonge mantelzorgers op de basisschool. Een jonge mantelzorger heeft de zorg voor en/of maakt zich zorgen over een naaste, zoals ouder, broer, zus of grootouder met een langdurige, lichamelijke of verstandelijke handicap, psychische ziekte of verslaving.

De doelstelling van het onderzoek is om inzicht te verkrijgen in de kwaliteit van leven, risico's op ontwikkelingsproblemen en ondersteuningsbehoeften van jonge mantelzorgers onder de twaalf jaar.

Sinds de introductie van het begrip jonge mantelzorger, in 2007 is het begrip jonge mantelzorger voor het eerst in Nederland geïntroduceerd, is er meer aandacht voor deze kinderen en jongeren, maar nog niet genoeg. Uit de praktijk blijkt dat veel professionals niet op de hoogte zijn van het bestaan van jonge mantelzorgers, of niet beseffen dat zorgen op jonge leeftijd een negatieve invloed kan hebben op de ontwikkeling en kwaliteit van leven van de jongere of het kind.

Uit literatuuronderzoek blijkt dat opgroeien met een ziek gezinslid een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van leven bij kinderen en jongeren. Jonge mantelzorgers laten in de verschillende studies een verhoogde mate van depressieve klachten en negatieve sociale gevolgen zien. Als gevolg van een verstoorde psychosociale ontwikkeling tijdens de kinderjaren hebben zij een overmatig gevoel van autonomie ontwikkeld. Daarnaast kan er sprake zijn van rolverwarring, oftewel parentificatie. Dit betekent dat kinderen taken van ouders overnemen. Dit kan het gevoel van spanning en stress opleveren. Chronische stress heeft tijdens het opgroeien een negatieve uitwerking op de ontwikkeling van de hersenen. Ook het gebrek aan ouderlijke tijd en aandacht speelt een rol bij jonge mantelzorgers. Broers en zussen van een kind dat ziek is, verliezen ouderlijke tijd en aandacht. Als door de ziekte de hechting verstoord wordt, kan dat een grote weerslag hebben op het kind.

Kinderen ondervinden een hogere kwaliteit van leven wanneer er voldoende steun uit de sociale omgeving is. Kenmerken zoals veerkracht, een welvarend gezin of kwaliteitsvolle steun uit het netwerk (van ouders, vrienden of leerkrachten) worden gezien als beschermende factoren. Ook warmte en betrokkenheid zijn belangrijke beschermende factoren voor de kwaliteit van leven van kinderen.

In het praktijkonderzoek is bij ruim 300 kinderen (8 t/m 12 jaar) een kwantitatieve vragenlijst, de Kidsscreen-52, over de kwaliteit van leven afgenomen. Daarnaast zijn er zeven verdiepende interviews geweest met jonge mantelzorgers om de behoefte aan ondersteuning uit te vragen. Uit de resultaten van het praktijkonderzoek blijkt dat de kwaliteit van leven van jonge mantelzorgers lager ligt in vergelijking met leeftijdsgenoten die niet opgroeien met een ziek gezinslid. Het maakt voor de kwaliteit van leven uit wie de zieke naaste is. Het grootste verschil in kwaliteit van leven is te zien bij jonge mantelzorgers die opgroeien met een zieke ouder.

Bij tien leerkrachten zijn verdiepende interviews afgenomen met als doel te achterhalen wat basisscholen nodig hebben om jonge mantelzorgers te (h)erkennen en te ondersteunen. Tien andere leerkrachten hebben een enquête ingevuld met hetzelfde doel als bij de verdiepende interviews bij de leerkrachten.

Uit de interviews en enquête kan worden geconcludeerd dat leerkrachten op het basisonderwijs niet tot nauwelijks op de hoogte zijn van de term jonge mantelzorgers en de eventuele gevolgen. Dit bevestigt dat jonge mantelzorgers niet worden herkend en dat er geen of onvoldoende rekening gehouden met de verantwoordelijkheden die zij hebben of ervaren. Wanneer de urgentie binnen het onderwijs niet wordt gevoeld, is de bereidwilligheid van basisscholen om daadwerkelijk veranderingen tot stand te brengen waarschijnlijk laag. De behoeften van leerkrachten om jonge mantelzorger te (h)erkennen en te ondersteunen zijn uiteenlopend. Een kleine groep leerkrachten heeft behoefte aan een fysieke voorlichting waarin uitgebreid over het onderwerp wordt gesproken. Met name de gevolgen van jonge mantelzorgers en de herkenning zijn veelvuldig benoemd als behoefte. Een andere groep leerkrachten geeft aan dat zij vanwege tijdsdruk geen behoefte hebben aan een uitgebreide voorlichting. Volgens deze groep volstaat informatie over (h)erkenning van jonge mantelzorgers door middel van een signalenkaart. Naast de signalenkaart is er ook behoefte aan praktische tips en tools om de jonge mantelzorger te ondersteunen.

De kwaliteit van leven kan vergroot worden door beschermende factoren zoals, steun uit het netwerk (ouders, vrienden of leerkrachten). Daarnaast concluderen diverse onderzoeken dat een rol is weggelegd voor school bij vroeg signalering. De grootste drempel voor jonge mantelzorgers om ondersteuning te zoeken wordt veroorzaakt doordat er geen (h)erkenning is. Uit het huidige onderzoek komt naar voren dat veel leerkrachten niet op de hoogte zijn van de term jonge mantelzorgers en de eventuele gevolgen. Leerkrachten geven aan hier wel meer informatie over te willen. Hier ligt een taak voor het expertisecentrum van Markant om het gat te dichten van gebrek aan kennis van jonge mantelzorgers op de basisschool.

Het expertisecentrum van Markant is ontwikkeld om professionals te trainen op het gebied van mantelzorg. Markant kan ondersteuning bieden aan leerkrachten in het basisonderwijs bij het signaleren en begeleiden van jonge mantelzorgers, door middel van het creëren van bewustwording en geven van informatie. Bewustwording kan worden gecreëerd door middel van het geven van trainingen en het ontwikkelen van informatiekaarten over signalering en de gevolgen van jonge mantelzorgers. Wanneer de bewustwording over het thema ziekte en zorg op school bij leerkrachten en kinderen vergroot wordt, zullen kinderen met een langdurig ziek gezinslid meer begrip en steun ervaren en wordt de kwaliteit van leven verhoogd. Op deze manier kunnen leerkrachten in het basisonderwijs alert zijn op signalen die wijzen op een disbalans tussen de zorg voor een naaste en de ontwikkeling van het kind.